

Beleidsdraaiboek

Bestrijdingsplichtige dierziekten voor waterdieren

Versie 1

oktober 2023

Inhoud

Hoofdstuk 1	Inleiding.....	3
Hoofdstuk 2	De bestrijdingsplichtige ziekten	5
Hoofdstuk 3	Juridisch kader en maatregelen.....	6
3.1	Juridisch kader.....	6
3.1.1	Regelgeving van de Europese Unie	6
3.1.2	Nationale wetgeving	6
3.1.3	Internationale standaarden en regelgeving	7
3.2	Maatregelen bij aquacultuurdieren	8
3.3	Maatregelen voor wilde waterdieren.....	9
3.3.1.	Ziektebestrijdingsmaatregelen bij vermoeden van een besmetting	9
3.3.2.	Ziektebestrijdingsmaatregelen bij een uitbraak.....	9
3.4	Verantwoordelijke partijen.....	10
Hoofdstuk 4	Crisisorganisatie	12
4.1	De crisisorganisatiestructuur van LNV.....	12
4.2	Draaiboeken.....	14
4.3	Financiële voorzieningen.....	15
4.4	Personeel en experts.....	15
4.5	Apparatuur en voorzieningen.....	16
4.6	Training en onderwijs.....	16
4.7	Structuur bij bioterrorisme	16
4.8	Volksgezondheid	16
Bijlage 1	In de lijst opgenomen waterdierziekten	18

Landelijk meldpunt voor bestrijdingsplichtige dierziekten (NVWA): **045- 546 31 88**
Dit nummer is 24 uur per dag en 7 dagen per week bereikbaar

Hoofdstuk 1 Inleiding

Op basis van de Europese Diergezondheidsverordening (verordening (EU) nr. 2016/429, hierna: diergezondheidsverordening of DGV) is een lijst met dierziektes gecategoriseerd en ingedeeld in A-, B-, C-, D- en E-ziekten. Deze categorisering is als volgt:

- A. dierziekten die gewoonlijk niet in de Unie voorkomen en bestreden moeten worden;
- B. dierziekten die moeten worden bestreden met als doel ze in de gehele Unie uit te roeien;
- C. dierziekten die relevant zijn voor sommige lidstaten en waarvoor maatregelen nodig zijn om te voorkomen dat zij zich verspreiden naar andere delen van de Unie die officieel ziektevrij zijn of waarin een uitroeiingsprogramma voor de dierziekte loopt;
- D. dierziekten waarvoor maatregelen nodig zijn om te voorkomen dat zij zich verspreiden wegens binnenkomst in de Unie of verplaatsingen tussen de lidstaten;
- E. dierziekten waarvoor bewaking nodig is binnen de Unie.

De lijst met dierziekten en de categorisering daarvan is terug te vinden in de bijlage II bij de diergezondheidsverordening en uitvoeringsverordening (EU) nr. 2018/1882.

Lidstaten zijn verplicht tot het bestrijden van categorie A- en B-ziekten. Voor het bestrijden van A-ziekten moeten lidstaten draaiboeken opstellen. Alle maatregelen die worden genomen tijdens een uitbraak van een categorie A dierziekte moeten er uiteindelijk voor zorgen dat de verspreiding van de ziekte wordt beperkt en dat de ziekte wordt uitgeroeid.

In gedelegeerde verordening (EU) nr. 2020/687 staan verschillende maatregelen die lidstaten met een uitbraak van een dierziekten moeten treffen. Daarnaast kunnen er per dierziekte nog extra maatregelen worden opgenomen in aanvullende verordeningen waaruit ook verplichtingen voor een lidstaat naar voren kunnen komen. Een lidstaat heeft in veel gevallen een zeer beperkte ruimte voor een eigen invulling van de maatregelen. In de draaiboeken zal er naar deze maatregelen worden verwezen middels verwijzingen naar de verordeningen en de bijbehorende artikelen. Deze zijn eenvoudig te vinden via de website van *EUR-Lex Europa* (<https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>).

Naast de Europese verplichtingen zijn er mogelijkheden voor een lidstaat om aanvullende maatregelen op te leggen indien een lidstaat dat nodig acht. Bij dergelijke maatregelen zal er in de draaiboeken van LNV uitgebreid worden stilgestaan en zal de overweging voor het toepassen van de maatregel worden onderbouwd.

Dit beleidsplan zet uiteen welke maatregelen genomen kunnen of moeten worden bij een verdenking of officiële besmetting van een categorie A ziekte bij gehouden en wilde waterdieren. Ook geeft dit beleidsplan weer hoe de crisisorganisatie van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) is opgebouwd, welke algemene beleidsinstrumenten de minister van LNV heeft, wat de beleidsoverwegingen zijn en hoe de communicatie plaatsvindt.

Disclaimer

Dit draaiboek dient als handleiding voor een effectief en zorgvuldig optreden van het ministerie van LNV bij een uitbraak van een bestrijdingsplichtige dierziekte. Dit draaiboek dient enerzijds als een "checklist" voor de te nemen maatregelen bij een uitbraak en anderzijds als toelichting op de verschillende maatregelen en beleidsbeslissingen. Het draaiboek is gebaseerd op de Europese Diergezondheidsverordening en onderliggende regelgeving, en op aanvullende nationale regelgeving.

Een draaiboek is een dynamisch geheel. De input van stakeholders, ervaringen met dierziekte-uitbraken en oefeningen, veranderende regelgeving en veranderende opvattingen zijn in dit draaiboek verwerkt. Het draaiboek is door de minister van LNV vastgesteld. Op basis van nieuwe ontwikkelingen wordt het beleidsdraaiboek met enige regelmaat geactualiseerd. Het draaiboek is daarmee een weergave van de gehanteerde beleidslijn op een bepaald moment. Het gaat uit van een vereenvoudiging van de complexe situaties die kunnen ontstaan bij verschillende scenario's van de uitbraak van een bestrijdingsplichtige dierziekte.

Tezamen met de uitvoeringsdraaiboeken van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) geeft dit draaiboek alle betrokken partijen een beeld van wat zij kunnen verwachten van LNV en NVWA bij de bestrijding van een dierziekte. Tijdens een uitbraak kan door de verantwoordelijke

bewindspersoon worden afgeweken van de in het draaiboek beschreven lijn, indien de situatie daartoe aanleiding geeft. Aan het draaiboek kunnen geen rechten ontleend worden.

Hoofdstuk 2 De bestrijdingsplichtige ziekten

In de DGV wordt er gesproken over een meldingsplichtige en bestrijdingsplichtige ziekten. Een aantal ziekten is zowel meldingsplichtig als bestrijdingsplichtig, een aantal is alleen meldingsplichtig.

Meldingsplicht houdt in dat wanneer een veehouder of dierenarts een vermoeden heeft van de aanwezigheid van een dierziekte die is opgenomen in de bijlage bij verordening (EU) nr. 2018/1882, deze verplicht is dit te melden aan de bevoegde autoriteit (artikel 18 van de DGV, opgenomen in artikel 1.29 van het Besluit houders van dieren). Dit geldt dus voor categorie A-, B-, C-, en E- ziekten. De meldingsplicht geldt ook voor laboratoria die monsters van dieren onderzoeken.

Bestrijdingsplicht betekent dat Nederland volgens de regelgeving van de Europese Unie verplicht is om maatregelen te nemen om de ziekte te bestrijden. Dit zijn categorie A- en B- ziekten, en kunnen ook categorie C-ziekten zijn wanneer een lidstaat een ziektevrije status wil behalen of behouden. De bestrijdingsplicht van ziekten kan ook volgens Nederlandse regelgeving op grond van aanvullend nationaal beleid worden geregeld.

Dit draaiboek gaat over de ziekten die in de DGV als categorie A zijn geïnclassificeerd in Verordening 2018/1882. Voor waterdieren zijn er in de DGV geen categorie B ziekten opgenomen. De bestrijdingsplichtige waterdierziekten waar dit draaiboek over gaat, zijn daarmee:

- Infectie met Epizootische hematopetische necrose
- Infectie met *Mikrocytos mackini*
- Infectie met *Perkinsus marinus*
- Infectie met het taurasyndroomvirus
- Infectie met het yellowheadvirus

In de bijlage van Verordening 2018/1882 staat tevens vermeld welke diersoorten gevoelig zijn voor de ziekten die in de lijst zijn opgenomen, deze tabel is tevens opgenomen in bijlage 1 van dit beleidsplan.

In de DGV wordt gesproken over 'inrichtingen' zodra het gaat over locaties waar dieren worden gehouden. De definitie voor inrichting komt daarbij overeen met de definitie die gehanteerd wordt in de diergezondheidsverordening (artikel 4, lid 27 van de DGV). Daar wordt dit omschreven als een ruimte of milieu waar dieren worden gehouden op tijdelijke of permanente basis. Dit betreft dus niet alleen commerciële (professionele) houderijen, maar ook hobbyhouderijen, dierentuinen, laboratoria of onderzoeksinstellingen.

In het beleidsplan van LNV wordt gesproken over 'inrichtingen met gevoelige diersoorten' en 'inrichtingen zonder gevoelige diersoorten'.

Inrichting met gevoelige diersoorten: er wordt gesproken van een inrichting met gevoelige diersoorten als het een locatie met (voor een bepaalde bestrijdingsplichtige ziekte) gevoelige dieren betreft. Het betreft een ruimte of milieu waar dieren worden gehouden op tijdelijke of permanente basis. Dit betreft dus niet alleen commerciële (professionele) houderijen, maar ook hobbyhouderijen, dierentuinen, laboratoria of onderzoeksinstellingen met gevoelige diersoorten.

Inrichting zonder gevoelige diersoorten: In het draaiboek wordt er gesproken van een inrichting zonder gevoelige diersoorten als het een inrichting betreft waar dieren verblijven die niet gevoelig zijn voor een bepaalde bestrijdingsplichtige dierziekte.

Hoofdstuk 3 Juridisch kader en maatregelen

3.1 Juridisch kader

In geval van een uitbraak van een bestrijdingsplichtige dierziekte is het Europese en Nederlands rechtskader relevant. In dit hoofdstuk wordt uitgelegd welke maatregelen er in algemene zin moeten en/of kunnen worden opgelegd en welke juridische grondslag daar vanuit de EU, ofwel vanuit de Nederlandse regelgeving voor is.

Dit draaiboek heeft betrekking op de situatie dat er een besmetting van een bestrijdingsplichtige ziekte in Nederland is vastgesteld. In dit draaiboek wordt verder alleen ingegaan op het te voeren beleid en de bestrijdingsmaatregelen ten tijde van een uitbraak, dus in een zogenaamde crisisfase.

Artikel 9, leden 2, 3 en 4 van verordening (EU) nr. 2020/689, schrijft voor wanneer er sprake is van een besmetting van een op grond van de diergezondheidsverordening gecategoriseerde ziekte. Voor ziekten die uitsluitend nationaal zijn aangewezen bevat artikel 2.2 Besluit diergezondheid het kader in welk geval er sprake is van een besmetting. Een besmetting wordt vastgesteld door de NVWA op basis van alle beschikbare informatie. Meestal wordt de besmetting vastgesteld nadat een positieve laboratoriumuitslag door het nationale referentielaboratorium voor vis-, schaal- en schelpdierziekten is vastgesteld.

De verplichte Europese maatregelen beschreven in paragraaf 3.2 van dit hoofdstuk vormen de basis voor de bestrijding. Per ziekte wordt beoordeeld of het mogelijk en nodig is deze verplichte maatregelen aan te vullen met nationale maatregelen. De maatregelen verschillen, afhankelijk van de dierziekte, soort inrichting, type dieren en gebieden. Het Departementaal Beleidsteam adviseert de minister over het inzetten van maatregelen (zie verder H4.1). Het al dan niet opleggen van bepaalde maatregelen hangt onder andere af van de betreffende ziekte, de kaders die op basis van de Europese regelgeving van toepassing zijn, de situatie, de handhavingsmogelijkheden en de beschikbare middelen.

3.1.1 Regelgeving van de Europese Unie

Verordening (EU) nr.:

- 2016/429 - betreffende overdraagbare dierziekten en tot wijziging en intrekking van bepaalde handelingen op het gebied van diergezondheid (diergezondheidsverordening; DGV).
- 2020/687 – tot aanvulling van Verordening (EU) 2016/429 van het Europees Parlement en de Raad wat regels voor de preventie en bestrijding van bepaalde in de lijst opgenomen ziekten betreft (Vo 2020/687).
- 2020/689 - tot aanvulling van Verordening (EU) 2016/429 van het Europees Parlement en de Raad wat betreft regels voor bewaking, uitroeiingsprogramma's en de ziektevrrije status voor bepaalde in de lijst opgenomen ziekten en nieuwe ziekten (Vo 2020/689).

Op basis van deze verordeningen worden de maatregelen van sectie 3.2 en 3.3 bij een verdenking of uitbraak van een dierziekte gecategoriseerd als A-ziekte door de bevoegde autoriteit getroffen. Bovenstaande verordeningen maken een onderscheid in maatregelen voor aquacultuurdieren in een inrichting en wilde waterdieren. De maatregelen bij een vermoeden van een ziekte van categorie A bij aquacultuurdieren in een inrichting (artikelen 72-76 Vo 2020/687) bestaan enerzijds uit bestrijdingsmaatregelen in de besmette inrichting (artikelen 78-84 Vo 2020/687) en daarnaast uit maatregelen in de beperkings-, bescherming- en bewakingszone (artikelen 85-101 Vo 2020/687). Maatregelen voor wilde waterdieren vallen uiteen in maatregelen bij een vermoeden van een ziekte van categorie A bij wilde waterdieren (artikel 102 Vo 2020/687) en maatregelen bij een uitbraak van een ziekte van categorie A bij wilde waterdieren (artikel 103-109 Vo 2020/687).

3.1.2 Nationale wetgeving

- **Wet Dieren**

De bestrijding van dierziekten in Nederland is geregeld in de Wet Dieren. Paragraaf 2 van hoofdstuk 5 (artikelen 5.3 t/m 5.15) van de Wet Dieren is van toepassing, getiteld 'Preventie en bestrijding van besmettelijke dierziekten, zoönosen en ziekteverschijnselen'. Op grond van deze artikelen kan de Minister van LNV maatregelen treffen voor de preventie en bestrijding van aangewezen dierziekten. Een dierziekte kan worden aangewezen wanneer deze aan één van de criteria in artikel 5.3, lid 2, van de Wet Dieren voldoet:

- zij besmettelijk is en verspreiding ervan niet kan worden voorkomen met normale bedrijfsmiddelen;
- zij naar het oordeel van Onze Minister een gevaar voor de diergezondheid kan opleveren, of;
- zij naar het oordeel van Onze Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport een ernstig gevaar voor de volksgezondheid kan opleveren.

De Minister van LNV kan op basis van artikelen 5.4 t/m 5.6 van de Wet Dieren besluiten maatregelen tot bestrijding van een besmettelijke dierziekte te treffen. Deze maatregelen kunnen getroffen worden voor gehouden en wilde waterdieren, producten en voorwerpen, gebouwen, ruimten, terreinen en gebieden.

De bekendmaking van deze maatregelen kan op basis van artikel 5.2 van de Wet Dieren via www.rijksoverheid.nl of andere media plaatsvinden, waarna de regelingen onmiddellijk in werking kunnen treden.

Artikel 10.1 van de Wet dieren geeft de Minister de bevoegdheid bij uitzondering te besluiten vrijstelling of ontheffing te verlenen van hetgeen bij of krachtens de wet is verboden of bepaald. Aan zo'n vrijstelling of ontheffing kunnen voorschriften worden gekoppeld of voorwaarden worden verbonden. Een vrijstelling heeft een generieke strekking en heeft betrekking op een groep; een ontheffing is een individueel besluit. Een vrijstelling of ontheffing zal in ieder geval slechts mogelijk zijn als de Vo 2020/687 daartoe de ruimte biedt.

- **Visserijwet 1963**

Artikel 2b geeft de minister van LNV de bevoegdheid om regels te stellen ten aanzien van het uitoefenen van de visserij ter voorkoming of bestrijding van ziekten bij vissen en schaal- en schelpdieren.

- **Besluit houders van dieren**

De meldplicht van dierziekten is opgenomen in het Besluit houders van dieren (artikelen 1.29 t/m 1.31). Een dierhouder, dierenarts of onderzoeksinstelling is op grond van dit artikel verplicht de NVWA op de hoogte te brengen indien zij vermoeden dat een dier besmet is met, of verschijnselen vertoont van, een aangewezen besmettelijke dierziekte.

- **Besluit diergezondheid**

Artikel 2.2 geeft de minister van LNV de bevoegdheid om een dier of groep dieren als verdacht van een besmetting met een dierziekte of zoönose aan te wijzen en daar maatregelen voor te treffen.

- **Regeling diergezondheid**

Artikel 4.2 omvat de categorieën kosten die vergoed kunnen worden wanneer maatregelen worden toegepast ter voorkoming of bestrijding van een dierziekte, zoönose of ziekteverschijnsel. Artikel 5.1 geeft aan welke waarschuwingsborden en kentekenen bij een besmetting door de minister zijn aangewezen.

3.1.3 Internationale standaarden en regelgeving

Naast Europese wet- en regelgeving heeft Nederland ook te maken met de Wereldorganisatie voor Diergezondheid (WOAH), de 'standard setting body' van de Wereldhandelsorganisatie (WTO). De WOAH stelt standaarden ten behoeve van veilige handel in dieren en dierlijke producten. Ook heeft de WOAH een gezondheidscode opgesteld voor aquatische dieren met standaarden om het welzijn en de gezondheid van aquatische dieren wereldwijd te verbeteren. De standaarden gaan onder andere om preventie, detectie, rapportering en controle van pathogenen bij aquatische dieren. Deze gedragscode bevat ook een lijst met besmettelijke ziekten voor vissen en schelp- en schaaldieren.

Bij de WOAH aangesloten landen zijn verplicht de WOAH in te lichten indien een dierziekte van deze lijst voor het eerst op hun grondgebied wordt gesignaleerd. Dit informeren dient binnen 24 uur na de eerste uitbraak te gebeuren indien het betreffende land daarvoor vrij was van de ziekte. Voor ziekten die gedurende langere tijd in een land voorkomen (endemische ziekten) geeft het land halfjaarlijks een update van de ziekte. De WOAH stelt geen regels op over welke maatregelen een land moet treffen om een ziekte te bestrijden.

3.2 Maatregelen bij aquacultuurdieren (dieren in een inrichting)

3.2.1 Ziektebestrijdingsmaatregelen bij een vermoeden van een besmetting

Bij een vermoeden van een besmetting komt de inrichting onder officiële bewaking van de NVWA te staan. De NVWA voert onmiddellijk een onderzoek uit om de aanwezigheid van de in de lijst opgenomen ziekte te bevestigen of uit te sluiten (artikel 71 Vo 2020/687). Tijdens het vermoeden van een besmetting van een categorie A ziekte, worden er voorlopige beperkings- en biobeveiligingsmaatregelen getroffen conform artikel 72 Vo 2020/687. Deze maatregelen worden getroffen om de verspreiding van de categorie A ziekte van getroffen aquacultuurdieren en inrichting naar niet-getroffen waterdieren te voorkomen. Deze maatregelen kunnen worden uitgebreid naar contactinrichtingen als de NVWA dat op basis van hun risicobeoordeling nodig acht. Ook mag de minister van LNV een tijdelijke beperkingszone rond de inrichting instellen (artikel 75 Vo 2020/687).

3.2.2 Ziektebestrijdingsmaatregelen bij een officiële besmetting

Het uitgangspunt is dat vissen en schaaldieren van de in de lijst opgenomen soorten zo snel mogelijk worden gedood en dat weekdieren zo snel mogelijk uit het water worden gehaald (artikel 78 Vo 2020/687). Voor aquacultuurdieren van niet in de lijst opgenomen soorten geldt dat deze zo snel mogelijk worden gedood of geslacht voor menselijke consumptie, of in het geval van weekdieren uit het water worden gehaald. Onder voorwaarden kan hiervan worden afgeweken (artikel 78, leden 3 en 4 en artikel 79 Vo 2020/687).

Ook is het noodzakelijk dat er gepaste maatregelen worden getroffen om verspreiding van de categorie A-ziekte van en naar wilde waterdieren die in epidemiologisch contact met de inrichting staan, zoveel mogelijk te beperken.

Onmiddellijk na de voltooiing van de ziektebestrijdingsmaatregelen geeft de NVWA de exploitanten de opdracht om de inrichting te reinigen en te ontsmetten (artikel 80 Vo 2020/687). Na voltooiing van de reiniging en ontsmetting, moet de inrichting worden stil gelegd gedurende de in bijlage XIII van Vo 2020/687 vastgestelde periode.

De getroffen maatregelen kunnen worden uitgebreid naar inrichtingen binnen hetzelfde compartiment, of naar contactinrichtingen, als de NVWA dat op basis van hun risicobeoordeling nodig acht.

In sommige gevallen mag de NVWA het toelaten dat producten van dierlijke oorsprong van aquacultuurdieren die geproduceerd zijn in een besmette inrichting, in de handel worden gebracht (artikel 83 Vo 2020/687).

3.2.3 Instellen van beperkingszones

In het geval van een uitbraak van een categorie A ziekte wordt door de minister van LNV een beschermings- en bewakingszone (beperkingszone) ingesteld (artikel 85 Vo 2020/687). De omvang van deze zones wordt per casus bepaald. Deze zones moeten voldoen aan de criteria in artikel 64, lid 1 van de DGV en aan bijlage XIV van Vo 2020/687. De verordening geeft de minister tevens ruimte om, afhankelijk van de omstandigheden, af te zien van het instellen van een beperkingszone (of onderdelen daarvan; artikel 85, vierde lid, van Vo 2020/687).

De NVWA stelt een overzicht op van alle inrichtingen waar aquacultuurdieren van in de lijst opgenomen soorten worden gehouden die zich in de beperkingszone bevinden. Nadat de NVWA een risicobeoordeling heeft uitgevoerd, mag de minister van LNV bepalen dat er moet worden overgegaan tot preventieve doding, het slachten voor menselijke consumptie, of het uit het water halen van weekdieren van aquacultuurdieren van in de lijst opgenomen soorten (artikel 86 Vo 2020/687).

Ziektebestrijdingsmaatregelen in de beschermingszone

De mogelijke verspreiding van categorie A ziekten van inrichtingen in de beschermingszone moet worden voorkomen. Daarom kunnen maatregelen worden opgelegd ten aanzien van de verplaatsing van aquacultuurdieren, en van producten of voorwerpen, afhankelijk van de ziekte die is vastgesteld (artikel 87, lid 1 Vo 2020/687). Deze maatregelen kunnen gaan om een verplaatsingsverboden van aquacultuurdieren van in de lijst opgenomen soorten, producten van aquacultuurdieren en van andere stoffen en materialen binnen, vanuit en naar een beschermingszone. De minister van LNV mag op basis van een risicobeoordeling de verboden

uitbreiden naar dieren van niet in de lijst opgenomen soorten en producten daarvan. Algemene voorwaarden en uitzonderingen van deze maatregelen zijn opgenomen in artikelen 90 en 91 van Vo 2020/687.

Producten van dierlijke oorsprong van aquacultuurdieren van in de lijst opgenomen soorten die afkomstig zijn uit inrichtingen in de beschermingszone die niet getroffen zijn door de categorie A ziekte, mogen onder specifieke voorwaarden in de handel gebracht worden (artikel 92 van Vo 2020/687).

Activiteiten met waterdieren waarbij een hoog risico bestaat op verspreiding van de categorie A ziekte, kunnen in de beschermingszone door de minister van LNV worden beperkt.

De maatregelen in de beschermingszone blijven gelden tot aan de voorwaarden van artikel 97, lid 1 van Vo 2020/687 is voldaan.

Ziektebestrijdingsmaatregelen in de bewakingszone

In de bewakingszone moeten de maatregelen van artikel 87 van gedelegeerde verordening 2020/687 worden toegepast in de inrichtingen waar aquacultuurdieren van in de lijst opgenomen soorten worden gehouden. Deze inrichtingen worden tevens onderworpen aan bewaking, bestaande uit inspectiebezoeken en bemonstering zoals beschreven in bijlage XV, punt 1 van Vo 2020/687.

Verplaatsing van aquacultuurdieren vanuit de in de bewakingszone gelegen inrichtingen voor het slachten, verdere kweek of de vrijlating in het wild buiten de bewakingszone is verboden (artikel 99, lid 1 Vo 2020/687). Dit mag enkel worden toegestaan wanneer de bevoegde autoriteit van de plaats van bestemming ermee instemt en passende biobeveiligingsmaatregelen worden toegepast om de verspreiding van de categorie A ziekte te voorkomen (artikel 99, lid 4 Vo 2020/687). Vervoer van aquacultuurdieren van in de lijst opgenomen soorten binnen of naar de bewakingszone is toegestaan mits er wordt voldaan aan de voorwaarden van artikel 90, onder a) tot en met e) en artikel 91 Vo 2020/687. De NVWA mag aanvullende biobeveiligingsmaatregelen nemen op het vervoer van aquacultuurdieren om de mogelijke verspreiding van de ziekten te beheersen en voorkomen.

De duur van de ziektebestrijdingsmaatregelen in de bewakingszone staat vastgesteld in bijlage XV, punt 2 van Vo 2020/687.

3.3 Maatregelen voor wilde waterdieren

3.3.1. Ziektebestrijdingsmaatregelen bij vermoeden van een besmetting

Een melding van een vermoeden van een categorie A ziekte bij wilde waterdieren wordt doorgaans gedaan door de waterbeheerders (Rijkswaterstaat of waterschappen), de sportvisserij, of terreinbeherende instanties (Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, provinciale landschappen).

Bij het vermoeden van een categorie A ziekte bij wilde waterdieren van in de lijst opgenomen soorten, moet de NVWA onmiddellijk een onderzoek uitvoeren bij de dieren die zijn opgevisst, gevangen, verzameld of dood zijn gevonden om de aanwezigheid van de ziekte te bevestigen of uit te sluiten (artikel 102, lid 1 Vo 2020/687). Tevens moet de NVWA de maatregelen betreffende verwerking of verwijdering van dierlijke bijproducten afkomstig van de wilde waterdieren, waarvan wordt vermoed dat zij zijn besmet, toepassen, alsmede de reiniging ontsmetting van besmette materialen en stoffen en de maatregelen m.b.t. informatieverstrekking (artikel 102 onder b) tot en met d) Vo 2020/687).

3.3.2. Ziektebestrijdingsmaatregelen bij een uitbraak

Bij een officiële bevestiging van een ziekte van categorie A bij wilde waterdieren van in de lijst opgenomen soorten, stelt de NVWA een besmette zone vast (artikel 103, leden 1 en 2 Vo 2020/687). Binnen deze besmette zone moeten er risicobeperkende maatregelen en versterkte biobeveiligingsmaatregelen toegepast worden om de verspreiding van de categorie A ziekte naar niet-getroffen dieren en gebieden te voorkomen.

Bij het vaststellen van een besmette zone zijn de Nationale Visroutekaart¹ en de RAVON/ANEMOON verspreidingsatlas vissen² belangrijke uitgangspunten om vast te stellen in welk gebied een aanzienlijk risico op contact en ziektebesmetting met andere vissen aannemelijk is. De Nationale Visroutekaart maakt de connectiviteit van de Nederlandse wateren inzichtelijk en geeft tevens de vispassages, en dus (potentiële) visroutes, weer. De RAVON/ANEMOON verspreidingsatlas vissen brengt de verspreiding van vissen in Nederlandse wateren in kaart. Deze gegevens tezamen maken een inschatting mogelijk of de besmette dieren via directe connectiviteit of middels vispassages andere wateren kunnen bereiken waar zich gevoelige soorten voor de categorie A ziekte bevinden.

Bij de vaststelling van een ziekte van categorie A bij wilde waterdieren, dient er een operationele groep van deskundigen ingesteld te worden. Hun taak is het beoordelen van de epidemiologische situatie en de evolutie ervan, het bepalen van de besmette zone en de vaststelling van geschikte maatregelen in de besmette zone en de duur ervan.

In de besmette zone gelden verschillende verboden omtrent de verplaatsing van wilde waterdieren van in de lijst opgenomen soorten en van die dieren verkregen producten; voor verwerking of verwijdering van dierlijke bijproducten afkomstig van wilde waterdieren; en voor reiniging en ontsmetting van materialen en stoffen. Ook geldt er een verbod voor het binnenbrengen van wilde waterdieren van in de lijst opgenomen soorten, en voor alle producten, materialen of stoffen die waarschijnlijk met de ziekte van categorie A zijn besmet, in aquacultuurinrichtingen (artikel 104 lid 1 onder a) tot en met e) Vo 2020/687). Verplaatsingen van wilde waterdieren van in de lijst opgenomen soorten mag worden toegestaan om waardevol genetisch materiaal in stand te houden (artikel 104, lid 2 Vo 2020/687).

Aanvullende maatregelen die mogen worden getroffen door de minister van LNV (wanneer het gaat om het instellen van voor eenieder geldende verboden of verplichtingen) of de NVWA, om de categorie A ziekte te bestrijden of uit te roeien, staan vermeld in artikel 105 Vo 2020/687. De minister van LNV of de NVWA mag beslissen dat toegepaste maatregelen ook op toepassing zijn op waterdieren van niet in de lijst opgenomen soorten.

Indien in de besmette zone aquacultuurdieren van in de lijst opgenomen soorten worden gehouden in inrichtingen, gelden de maatregelen van artikel 87 Vo 2020/687. Tevens wordt dan door de minister van LNV een verbod ingesteld op de verplaatsing van de gehouden aquacultuurdieren naar een bestemming buiten de besmette zone of naar andere inrichtingen in de besmette zone (artikel 108, lid 2 Vo 2020/687). Uitzonderingen van dit verbod worden genoemd in artikel 108, leden 3 en 4 Vo 2020/687.

De maatregelen in de besmette zone gelden tot uit de epidemiologische informatie blijkt dat de betrokken wilde populatie niet langer een risico op verspreiding van de ziekte inhoudt en de operationele groep de opheffing van de maatregelen aanbeveelt.

3.4 Verantwoordelijke partijen

- De houder van een dier is onder meer verantwoordelijk voor de gezondheid van de door hem gehouden waterdieren en het direct melden van het vermoeden van een dierziekte bij zijn dieren ter voorkoming van de verdere verspreiding van dierziekten en/of zoönosen.
- De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft op grond van Vo 2020/687 de verplichting om in het geval van bepaalde dierziekten maatregelen te treffen. Daarbij heeft de Minister van LNV op basis van de Wet Dieren de bevoegdheid om voor het hele land of een specifiek gebied aanvullende preventieve bestrijdingsmaatregelen te treffen. De maatregelen kunnen gelden voor de houder van de besmette dieren, dieren die worden verdacht besmet te zijn, of van dieren die besmet kunnen raken en tevens voor houders van producten van dierlijke oorsprong of materialen die met het agens verontreinigd kunnen zijn.
- De NVWA houdt toezicht op de naleving van de regels en voert de bestrijding uit, namens de Minister van LNV.
- Wageningen Bioveterinary Research (WBVR) in Lelystad is het officiële laboratorium (Nationaal Referentie Laboratorium, NRL) dat is aangewezen voor het onderzoek van de

¹ [Nationale Visroutekaart \(rijkswaterstaat.nl\)](https://www.rijkswaterstaat.nl)

² [NDFF Verspreidingsatlas Vissen](#)

door de NVWA genomen monsters op de aanwezigheid van het agens of van antilichamen tegen het agens.

- Ziektebestrijdingsmaatregelen worden, waar van toepassing, uitgevoerd na afstemming met de waterbeheerders.

Hoofdstuk 4 Crisisorganisatie

In dit hoofdstuk wordt de organisatie van de dierziektebestrijding beschreven. Een uitbraak van een dierziekte wordt in eerste instantie behandeld als een incident door het NVIC (NVWA Incident- en Crisiscentrum). De incidentorganisatie staat beschreven in uitvoeringsdraaiboeken van de NVWA. Afhankelijk van de casus kan een incident worden opgeschaald naar een crisis. De crisisorganisatie van LNV is betrokken bij (dreigende) crisissituaties. De organisatie van crisisbesluitvorming in het algemeen is vastgelegd in het Departementale Handboek Crisisbesluitvorming.

4.1 De crisisorganisatiestructuur van LNV

In het Departementale Handboek Crisisbesluitvorming zijn procedures, structuren, organisatie, werkwijze en de (mogelijke) rollen en posities van het ministerie van EZK en ministerie van LNV bij (dreigende) crises vastgelegd. De bij LNV en EZK gekozen structuur sluit aan bij de (interdepartementale) structuur zoals beschreven in het Nationaal Handboek Crisisbesluitvorming.

Departementale crisisorganisatie

Departementaal Crisiscoördinatie Centrum (DCC-EZK/LNV)

Het DCC is een *shared service* voor het ministerie van EZK en het ministerie van LNV. In de organisatiestructuur valt het DCC beheersmatig onder de directie Bestuurlijk Politieke Zaken van het ministerie van LNV, maar is – afhankelijk van de crisis – werkzaam voor één of beide departementen. De verantwoordelijke bewindspersoon is de Minister of Staatssecretaris van het departement waarbinnen de crisis het eigen beleidsdomein raakt. In het geval van een dierziekte is dit de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Het DCC draagt zorg voor de departementale crisisorganisatie in zowel de koude fase als de warme fase. In de normale (koude) fase is er geen crisisdreiging. In de warme fase is er sprake van een verhoogde staat van alertheid door signalen van een dreigende crisis (aandachtfase), of een direct probleem dat een aanpak of oplossing behoeft die niet door de reguliere lijnorganisatie uitgevoerd kan worden (crisisfase). Daarbij speelt het DCC geen beleidsinhoudelijke rol, maar is verantwoordelijk voor het proces. De bezetting van het DCC in de normale fase bestaat uit het hoofd DCC, vier crisiscoördinatoren en een beleidsondersteuner. Elk organisatieonderdeel heeft een vaste accounthouder vanuit het DCC. Andersom heeft elke crisisgevoelige directie een crisisbeleidsadviseur (CBA) benoemd die normaliter bij crises de rol van inhoudelijk adviseur vervult. De werkzaamheden van het DCC in zowel warme als koude fase zijn beschreven in het Departementale Handboek Crisisbesluitvorming.

Opschalen naar crisisfase

Sommige incidenten hebben zo'n grote impact, dat de behandeling ervan een brede departementale aanpak vraagt. In dat geval kan het meest betrokken Bestuursraad-lid (Directoraat Generaal Natuur en Visserij ingeval van een waterdierziekte) – na afstemming met het DCC – besluiten op te schalen naar de aandachts- of de crisisfase. De departementen EZK en LNV hanteren geen vaste definitie voor een crisis of incident. Bij elke situatie of incident wordt op de eigen kenmerken beoordeeld of deze als crisis getypeerd wordt. Dit geeft de ruimte om de crisisorganisatie in te zetten voor gebeurtenissen die binnen een kort tijdsbestek (vitale) belangen in Nederland kunnen schaden en gepaard gaan met korte beslistijden en veel onzekerheden. Een geconstateerde dierziekte wordt doorgaans als crisis getypeerd en behandeld.

Wanneer de crisisorganisatie is opgeschaald naar de crisisfase, bestaat het uit de leden van het Departementaal Beleidsteam (DBT), het Departementaal Advies Team (DAT) en het Departementaal Communicatie Team (DCT). In de crisisfase is de DG NV in zijn/haar rol als crisismanager – en tevens voorzitter DBT- verantwoordelijk voor het afhandelen van de crisis, waarbij hij of zij wordt ondersteund door de crisisorganisatie. Afhankelijk van aard, type, omvang en ernst van de crisis kan gevarieerd worden in de samenstelling en grootte van het DBT, DAT en DCT. Het DCC wijst binnen het DBT en DAT de crisisrollen toe.

Afkondigen van crisisfase

Naast het opschalen van de organisatie naar een crisisorganisatie, kan er bij een dierziektecrisis ook worden besloten tot het formeel afkondigen van de crisisfase. Na afkondiging van de crisisfase kan de DG NV een dwingend beroep doen op andere (staf-)directies om de inzet van relevante medewerkers te borgen. Verder is bij een officieel afgekondigde crisis geen maximum bedrag

gekoppeld aan de contracten die onder het Diergezondheidsfonds (DGF) lopen. Hierdoor worden contracten niet automatisch ontbonden zodra de maximum waarde is bereikt en hoeven geen nieuwe aanbestedingen te worden geplaatst. De beslissingsbevoegdheid tot het afroepen van de crisisfase ligt bij de voorzitter van het DBT en dient te worden afgestemd met de portefeuillehouder crisisbeheersing van de Bestuursraad en de directie Bestuurlijke en Politieke Zaken (d-BPZ). Het DBT neemt het besluit tot het afkondigen en afschalen van de (dreigende) crisisfase. In het verslag van het betreffende DBT-overleg wordt het besluit vastgelegd.

Departementaal Beleidsteam (DBT)

Het Departementaal Beleidsteam (DBT) adviseert over beslissingen en maatregelen die de (mogelijke) gevolgen van een dierziekte zoveel mogelijk beperken. Het advies van experts (bijvoorbeeld de deskundigengroep dierziekte) wordt in het DBT beoordeeld op haalbaarheid, ethische, maatschappelijke, juridische, financiële en economische aspecten. Het DBT adviseert de crisismanager over de te nemen besluiten. De crisismanager (DG NV) neemt de uiteindelijke besluiten en informeert de bewindspersoon over deze besluiten. De directeuren van de betrokken beleidsdirecties moeten bij verhindering een vervanger sturen naar het DBT. De samenstelling van het DBT bij waterdierziekten is:

- DG NV (Voorzitter);
- Crisiscoördinatoren van het DCC (in de rol van secretaris en/of informatiecoördinator en/of adviseur crisisbeheersing);
- Voorzitter DAT;
- Directeur Communicatie en woordvoering;
- Directie Wetgeving en Juridische Zaken;
- Directie Financieel Economische Zaken;
- Directeur Visserij en Grote Wateren;
- Directie Regio;
- Chief Veterinary Officer (CVO);
- Chief Veterinary Inspector (CVI) NVWA;
- Directeur RVO.

Departementaal Advies Team (DAT)

Het Departementaal Adviesteam (DAT) is verantwoordelijk voor de uitvoering van de besluiten van het DBT. Daarnaast stemt het DAT op tactisch niveau de aanpak van de crisis af met diverse betrokkenen. Het DAT ondersteunt, adviseert en bereidt de besluitvorming van het DBT voor. De Directeur Visserij en Grote Wateren is de voorzitter van het DAT. Deze is tevens deelnemer van het DBT en vormt daarmee de schakel tussen de twee overleggen. De samenstelling van het DAT bij waterdierziekten is:

- Directeur Visserij en Grote Wateren (voorzitter);
- Medewerkers van het team Visserij en mogelijk andere betrokken beleidsdirectie(s) (inhoudelijk adviseurs);
- Crisiscoördinator(en) van het DCC (secretaris en/of informatiecoördinator en/of adviseur crisisbeheersing);
- Communicatieadviseurs;
- Directie Wetgeving en Juridische Zaken;
- Financieel Economische Zaken;
- Directie Regio;
- NVWA;
- RVO.

Departementaal Communicatieteam (DCT)

Het Departementaal Communicatie Team (DCT) is verantwoordelijk voor de departementale crisiscommunicatieprocessen en is adviserend aan het departementaal beleidsteam (DBT). Het initiatief tot het inrichten van het DCT ligt bij de voorzitter DCT, of geschiedt op verzoek van de crisismanager. De voorzitter, veelal de Directeur Communicatie, bepaalt de samenstelling van het overleg. Het DCT staat in de crisisstructuur naast het Departementaal Adviesteam (DAT), dat beleidsinhoudelijke adviezen en besluiten voorbereidt ter besluitvorming in het DBT. Het DCT staat daarbij niet op zichzelf. Leden van het DCT blijven als inhoudelijk adviseur communicatie

deelnemen aan zowel het DAT als het DBT en zijn daarmee liaison naar het DCT. Het DCT verzorgt de voorlichting en communicatie aan pers, publiek en groepen van belanghebbenden. Het DCT stemt de voorlichting af met andere overheidsdiensten. Zo nodig wordt voor deze taken een centraal en/of regionaal informatiecentrum ingericht.

Afdeling Incident- en Crisisbeheersing (ICB)

Het team NVWA Incident- en Crisiscentrum (NVIC), dat onderdeel is van het ICB, is dag en nacht bereikbaar om dierziektemeldingen af te handelen. Daarnaast zorgt het team Preparatie en Innovatie (P&I), dat ook onderdeel is van het ICB, in samenwerking met het team NVIC voor het actueel houden van de NVWA draaiboeken en het voorbereiden van de organisatie op incidenten en crises d.m.v. het trainen en opleiden van de (van tevoren daartoe) aangewezen medewerkers. In crisistijd geeft de NVWA advies aan het DBT over de uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid van mogelijke maatregelen. Ook nemen NVWA medewerkers zitting in het DAT-LNV. De NVWA is verantwoordelijk voor het uitvoeren van eventuele maatregelen en houdt toezicht op de naleving van de regelgeving.

Zoönosen: Gemeenschappelijk Adviesteam (GAT) en Gemeenschappelijk Beleidsteam (GBT)

Een belangrijke partner ingeval een dierziekte een zoönose betreft is het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). Voor de afhandeling van een zoönose is VWS het beleidsverantwoordelijke departement. De afhandeling van zoönosen wordt afgestemd tussen beide ministeries en beleidsvoorbereiding en -besluitvorming vindt plaats in gemeenschappelijke advies- en beleidsteams (GAT/GBT).

Crisisrollen

Een crisisvergadering wijkt af van gewone vergaderingen vanwege stress, tijdsdruk, impact en de samenstelling van het team. Vaak is sprake van incomplete of tegenstrijdige informatie, maar dienen wel besluiten genomen te worden. Daarnaast krijgt het onderwerp vaak veel aandacht van politiek en media. Rijksbreed zijn medewerkers opgeleid om, met inachtneming van de bovenstaande factoren, toch effectief tot besluiten te komen. Er wordt daarbij overlegd volgens de p-BOB structuur (procesvorming, Beeldvorming, Oordeelsvorming en Besluitvorming). Ter ondersteuning van dit doel is het Rollenhuis Crisisbeheersing Rijksoverheid ontwikkeld. Volgende deze systematiek zijn - onafhankelijk van personen - normaliter de onderstaande rollen in elk crisisteam belegd:

- Voorzitter
- Secretaris
- Adviseur Crisisbeheersing
- Informatiecoördinator
- Adviseur Communicatie
- Inhoudelijk Adviseur
- Facility Manager
- Liaison
- Evaluator

4.2 Draaiboeken

Bij diverse instanties zijn draaiboeken opgesteld. Een aantal daarvan wordt hieronder genoemd.

Op ministerieniveau betreft het een drietal overkoepelende draaiboeken:

Het Departementaal Handboek Crisisbesluitvorming

In het Departementale Handboek Crisisbesluitvorming zijn procedures, structuren, organisatie, werkwijze en de (mogelijke) rollen en posities van het ministerie van EZK en het ministerie van LNV bij (dreigende) crises vastgelegd.

Handboek Financieel Management in Crisissituaties (HFMC)

Het Handboek FMC heeft tot doel de inrichting van het financieel management te beschrijven zodoende dat de rechtmatigheid en doelmatigheid van de uitgaven en ontvangsten die met de crisisbestrijding samenhangen, in voldoende mate zijn te waarborgen en een voldoende basis voor een betrouwbare bestuurlijke informatievoorziening en de financiële verantwoording daarover.

Het Handboek Crisiscommunicatie LNV

Dit handboek geeft een algemene invulling voor de aanpak van communicatie bij crisis. Het geeft inzicht in verantwoordelijkheden, taken, structuren en werkmodellen en een overzicht van de mogelijk in te zetten communicatiemiddelen.

Naast de LNV draaiboeken hebben de uitvoerende diensten eigen draaiboeken.

Het Uitvoeringsdraaiboek van de NVWA

De NVWA heeft een algemeen handboek Incident- en Crisisbeheersing (het HIC)

Het Crisisdraaiboek van Wageningen Bioveterinary Research

Dit draaiboek beschrijft voor het diagnostisch laboratorium de algemene gang van zaken bij een dierziektecrisis, en tevens de dierziekte specifieke maatregelen en procedures.

Het Draaiboek Crisisbeheersing Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl)

Dit draaiboek beschrijft de opzet en werking van de crisisorganisatie van RVO.nl. Dit Draaiboek fungeert mede als kapstok voor de specifieke procesgerichte draaiboeken van RVO.nl, waarin de opzet en werking per proces verder is uitgewerkt.

4.3 Financiële voorzieningen

Kosten en financiering van de bestrijding

Voor de uitgaven die de Nederlandse overheid moet doen voor de bestrijding van bestrijdingsplichtige dierziekten bestaat het Diergezondheidsfonds (DGF). Het DGF is een begrotingsfonds, dat wordt beheerd door de Minister van LNV. Uit het DGF worden de maatregelen voor de bewaking en bestrijding van besmettelijke dierziekten betaald. De inkomsten van het DGF voor de bestrijding van waterdierziekten bestaan uit bijdragen vanuit de begroting van het Ministerie van LNV en bijdragen vanuit de Europese Unie voor de bestrijding van dierziekten (artikel 9.3 van de Wet Dieren).

4.4 Personeel en experts

Nederland heeft de benodigde personele middelen, apparatuur, laboratoriumcapaciteit, en infrastructuur voor een effectieve bestrijding van een uitbraak van een bestrijdingsplichtige dierziekte.

Personeel ten behoeve van de bestrijding

Op permanente basis is er personeel aanwezig voor zowel beleidsontwikkeling als voor uitvoering.

De NVWA zal als eerste het reguliere personeel inzetten. Aanvullend personeel kan worden ingezet indien dit nodig is. Bij grootschalige crises kan LNV via het Landelijk Operationeel Coördinatie Centrum (LOCC) voor de NVWA bijstand vragen van andere handhavers zoals politie en defensie.

Expertteams

Er zijn verschillende expertteams betrokken bij een uitbraak.

De deskundigengroep dierziekten

De deskundigengroep dierziekten geeft advies over de veterinaire-technische aspecten van de preventie en bestrijding van besmettelijke dierziekten. Dit advies brengt de voorzitter uit aan de Minister LNV via de Chief Veterinary Officer (CVO).

In de deskundigengroep dierziekten zijn verschillende disciplines (epidemiologen, microbiologen (virologen) en praktiserende dierenartsen) vertegenwoordigd. De leden zijn op persoonlijke titel benoemd op basis van hun wetenschappelijke deskundigheid of praktijkervaring. Een medewerker van team Visserij van het Ministerie van LNV voert het secretariaat. De deskundigengroep kan aangevuld worden met gastdeskundigen, wanneer specialistische kennis over een bepaald onderwerp ontbreekt. De deskundigengroep dierziekten is altijd oproepbaar.

Met het instellen van de deskundigengroep dierziekten is invulling gegeven aan verplichtingen die voortvloeien uit de EU wetgeving (art. 43 van de verordening (EU) nr. 2016/429 en art. 66 van verordening (EU) nr. 2020/687).

Specialistentteams voor dierziekten

Een specialistenteam bestaat uit een speciaal opgeleide dierenarts van de NVWA (de dierziektedeskundige met een aantekening voor vis) en een inspecteur.

Het specialistenteam gaat naar een verdachte inrichting en zij beoordelen samen de situatie op de locatie. Indien een besmetting niet is uit te sluiten, wordt in overleg met het NVIC verdere actie ondernomen, zoals het nemen van monsters van de dieren met klinische verschijnselen. Een specialisten team is altijd oproepbaar. (<https://www.nvwa.nl/onderwerpen/dierziekten/melden-dierziekte>).

4.5 Apparatuur en voorzieningen

Om direct beschikking te hebben over apparatuur en voorzieningen heeft LNV diverse contracten afgesloten met bedrijven. Onder leiding van de stuurgroep DGF waar LNV, NVWA en RVO.nl aan deelnemen wordt de inkoop van alle contracten die uit het DGF betaald worden geregeld. Er zijn o.a. contracten voor de levering van veterinaire producten, kleding, schoeisel, kantoorbenodigdheden, ontsmettingsapparatuur en ontsmettingsmiddelen, sanitaire voorzieningen etc.

Daarnaast is er een contract met het destructiebedrijf Rendac. Het destructiebedrijf garandeert dat er voldoende materiaal en capaciteit beschikbaar is om bij een uitbraak de kadavers naar het destructiebedrijf te kunnen vervoeren en te kunnen vernietigen. Dit is allemaal beschreven in het bij het contract behorende calamiteitenplan destructie. De Rendac wordt geïnformeerd en dient op te schalen, volgens eigen protocollen.

Wageningen Bioveterinary Research (WBVR) voert de bevestigingsdiagnostiek uit door middel van laboratoriumtests. Het laboratorium heeft een goede infrastructuur en getraind personeel voor diagnostiek en advisering. Een tekort aan personeel wordt tijdens de crisis opgelost door het inzetten van personeel van andere onderdelen (laboratoria) van het instituut, uitzendkrachten of van personeel van andere bedrijven.

4.6 Training en onderwijs

Opleiden, Trainen, Oefenen (OTO)

Medewerkers die te maken kunnen krijgen met crisis zijn voldoende opgeleid, getraind en geoefend (OTO). Al naar gelang behoefte voorziet het DCC in OTO, het aanbod hiervoor wordt jaarlijks opgesteld in het OTO jaarplan. Daarnaast houdt het DCC zicht op het aantal (voldoende) getrainde medewerkers in de departementen. Het is aan de directoraten-generaal, stafdirecties en uitvoerende diensten om de vakbekwaamheid van hun medewerkers te borgen. Enerzijds door het beschikbaar stellen van medewerkers voor OTO, anderzijds door te voorzien in onderdeel specifieke OTO.

Trainingsprogramma's voor de dierziektedeskundigen, de frontteams van de NVWA en de afdelingshoofden van het RCC omvatten training in klinische diagnose, epidemiologisch onderzoek (traceren en bewaking) en procedures voor verdachte en besmette locaties. Deze trainingen worden gegeven door afdeling ICB/NVIC.

Instructies voor ander personeel dat bij de controle en bestrijding van een ziekte is betrokken staan beschreven in de uitvoeringsdraaiboeken van de NVWA. Ook voor de extern ingehuurde bedrijven worden eisen gesteld aan training van het personeel. Voor deze bedrijven staan voor de werkzaamheden die tijdens een uitbraak voor de NVWA worden uitgevoerd werkinstructies beschreven in het uitvoeringsdraaiboek.

4.7 Structuur bij bioterrorisme

Wanneer sprake is van een uitbraak door bewust menselijk handelen met de intentie om grote schade aan te richten, kan sprake zijn van bioterrorisme. In dat geval zal het Openbaar Ministerie door de NVWA worden ingelicht. De portefeuillehouder crisisbeheersing van de Bestuursraad LNV zal de Nationaal Coördinator Terrorisme en Veiligheid (NCTV) op de hoogte stellen. Onder leiding van de NCTV zal, in overleg met het Openbaar Ministerie, worden bekeken wat voor opsporingsonderzoek noodzakelijk is, welke opsporingsinstantie(s) dit zullen uitvoeren en wat de gevolgen zijn voor de uitvoering van de dierziektebestrijding. De NCTV leidt dit onderzoek en bepaalt welke (onderzoeks-)maatregelen noodzakelijk zijn, maar LNV blijft verantwoordelijk voor de bestrijding van de dierziekten.

4.8 Volksgezondheid

Risico's voor de mens

De besmettelijke bestrijdingsplichtige dierziekten waarop dit generieke deel van toepassing is, zijn

geen zoönosen. De ziektes worden niet overgedragen van dieren op mensen en zijn dus niet gevaarlijk voor de mens. Mensen kunnen wel een rol spelen in de verspreiding van kiemen, onder andere door het gebruik van niet ontsmette materialen op inrichtingen. Uiteraard neemt de NVWA maatregelen in het kader van de Arbowet zodat medewerkers gezond en veilig kunnen werken.

Sociaal-emotionele gevolgen

Zowel de uitbraak van een ziekte als de maatregelen die nodig zijn om de ziekte te beheersen kunnen een grote impact hebben op betrokkenen.

LNV richt zich bij het bestrijden van een dierziekte vooral op veterinaire-technische, juridische en beleidsmatige aspecten. De impact van de getroffen maatregelen reikt echter verder: agrarische gezinnen en hobbydierhouders kunnen ingrijpend worden getroffen. Beide groepen kunnen daarom in sociaal-emotionele problemen raken. Ook medewerkers die betrokken zijn bij de bestrijding kunnen gevolgen van de maatregelen ondervinden.

Voor sociaal-emotionele problemen is begeleiding nodig. De Gemeentelijke Geneeskundige Dienst (GGD) heeft de wettelijke taak voor passende psychosociale opvang en hulpverlening te zorgen voor eenieder die psychosociaal getroffen is bij een uitbraak van een dierziekte (zoals bijvoorbeeld kwekers en hun medewerkers, maar ook dierenartsen). LNV heeft de verantwoordelijkheid voor de eigen medewerkers.

Er zijn in 2010 afspraken gemaakt tussen de NVWA en de GGD voor de opvang bij acute psychosociale problemen tijdens een dierziektecrisis. De NVWA heeft ten tijde van een uitbraak van een dierziekte veel contact met getroffen kwekers. Indien nodig kan de NVWA of de bedrijfseigen dierenarts bij vermoeden van psychosociale problematiek een signaal geven aan de GGD. De GGD kan vervolgens per situatie bekijken welke zorg het beste aan de betrokkene(n) geboden kan worden en zorgen dat deze zorg ingezet wordt.

Het ministerie van VWS is opgenomen in het TUO (zie hoofdstuk 5 over communicatie), zodat dit ministerie rechtstreeks signalen kan doorgeven over de psychosociale problemen aan de hulpverleningsinstanties. Ook bestaande systemen om signalen op te vangen en (psychosociale of andersoortige) begeleiding aan kwekers te bieden, zoals het Vertrouwensloket Welzijn Landbouwhuisdieren, kunnen in crisistijd opgeschaald worden.

Binnen het RCC kan een contactpersoon aangesteld worden die verantwoordelijk is voor de afstemming met de GGD in die regio.

Bijlage 1 In de lijst opgenomen waterdierziekten

Naam van de in de lijst opgenomen ziekte	Categorie van de in de lijst opgenomen ziekte	Gevoelige soorten	Vectorsoorten
Epizoötische hematopoëtische necrose	A+D+E	Regenboogforel (<i>Oncorhynchus mykiss</i>), baars (<i>Perca fluviatilis</i>)	Grootkopkarper (<i>Aristichthys nobilis</i>), goudvis (<i>Carassius auratus</i>), kroeskarper (<i>Carassius carassius</i>), gewone karper en koikarper (<i>Cyprinus carpio</i>), zilverkarper (<i>Hypophthalmichthys molitrix</i>), kopvoorn (<i>Leuciscus spp.</i>), blankvoorn (<i>Rutilus rutilus</i>), ruisvoorn (<i>Scardinius erythrophthalmus</i>), zeelt (<i>Tinca tinca</i>)
Virale hemorrhagische septikemie	C+D+E	Haring (<i>Clupea spp.</i>), houting (<i>Coregonus spp.</i>), snoek (<i>Esox lucius</i>), schelvis (<i>Melanogrammus aeglefinus</i>), Pacifische kabeljauw (<i>Gadus macrocephalus</i>), kabeljauw (<i>Gadus morhua</i>), Pacifische zalm (<i>Oncorhynchus spp.</i>), regenboogforel (<i>Oncorhynchus mykiss</i>), meun (<i>Onos mustelus</i>), forel (<i>Salmo trutta</i>), tarbot (<i>Scophthalmus maximus</i>), sprot (<i>Sprattus sprattus</i>), vlagzalm (<i>Thymallus thymallus</i>), olijfgroene bastaardheilbot (<i>Paralichthys olivaceus</i>), Salmo marmoratus, Amerikaanse meerforel (<i>Salvelinus namaycush</i>), lipvissen (<i>Labridae spp.</i>), snotolven (<i>Cyclopteridae spp.</i>)	Huso (<i>Huso huso</i>), Donausteur (<i>Acipenser gueldenstaedtii</i>), sterlet (<i>Acipenser ruthenus</i>), stersteur (<i>Acipenser stellatus</i>), steur (<i>Acipenser sturio</i>), Siberische steur (<i>Acipenser baerii</i>), grootkopkarper (<i>Aristichthys nobilis</i>), goudvis (<i>Carassius auratus</i>), kroeskarper (<i>Carassius carassius</i>), gewone karper en koikarper (<i>Cyprinus carpio</i>), zilverkarper (<i>Hypophthalmichthys molitrix</i>), kopvoorn (<i>Leuciscus spp.</i>), blankvoorn (<i>Rutilus rutilus</i>), ruisvoorn (<i>Scardinius erythrophthalmus</i>), zeelt (<i>Tinca tinca</i>), Afrikaanse meerval (<i>Clarias gariepinus</i>), snoek (<i>Esox lucius</i>), zeewolf (<i>Ictalurus spp.</i>), zwarte dwergmeerval (<i>Ameiurus melas</i>), channel-dwergmeerval (<i>Ictalurus punctatus</i>), pangasius (<i>Pangasius pangasius</i>), snoekbaars (<i>Sander lucioperca</i>), Europese meerval (<i>Silurus glanis</i>), zeebaars (<i>Dicentrarchus labrax</i>), gestreepte zeebaars (<i>Morone chrysops x Morone saxatilis</i>), grootkopharder (<i>Mugil cephalus</i>), rode ombervis (<i>Sciaenops ocellatus</i>), ombervis (<i>Argyrosomus regius</i>), Shi-ombervis (<i>Umbrina cirrosa</i>), tonijn (<i>Thunnus spp.</i>), blauwvintonijn (<i>Thunnus thynnus</i>), witte zaagbaars (<i>Epinephelus aeneus</i>), grote zaagbaars (<i>Epinephelus marginatus</i>), Senegalese tong (<i>Solea senegalensis</i>), tong (<i>Solea solea</i>), rode zeebrasem (<i>Pagellus erythrinus</i>), tandbrasem (<i>Dentex dentex</i>), goudbrasem (<i>Sparus aurata</i>), witte brasem (<i>Diplodus sargus</i>), rode zeebrasem (<i>Pagellus bogaraveo</i>), Japanse zeebrasem (<i>Pagrus major</i>), spitse ringbrasem (<i>Diplodus puntazzo</i>), tweebandenbrasem (<i>Diplodus vulgaris</i>), gewone zeebrasem (<i>Pagrus pagrus</i>), tiliapia's (<i>Oreochromis</i>), bronforel (<i>Salvelinus fontinalis</i>), riddervis (<i>Salvelinus alpinus</i>)

Naam van de in de lijst opgenomen ziekte	Categorie van de in de lijst opgenomen ziekte	Gevoelige soorten	Vectorsoorten
Infectieuze hematopoëtische necrose	C+D+E	Chumzalm (<i>Oncorhynchus keta</i>), cohozalm (<i>Oncorhynchus kisutch</i>), masouzalm (<i>Oncorhynchus masou</i>), regenboogforel (<i>Oncorhynchus mykiss</i>), rode zalm (<i>Oncorhynchus nerka</i>), roze zalm (<i>Oncorhynchus rhodurus</i>), chinookzalm (<i>Oncorhynchus tshawytscha</i>), Atlantische zalm (<i>Salmo salar</i>), Amerikaanse meerforel (<i>Salvelinus namaycush</i>), Salmo marmoratus, bronforel (<i>Salvelinus fontinalis</i>), riddervis (<i>Salvelinus alpinus</i>), Salvelinus leucomaenis	Huso (<i>Huso huso</i>), Donausteur (<i>Acipenser gueldenstaedtii</i>), sterlet (<i>Acipenser ruthenus</i>), stersteur (<i>Acipenser stellatus</i>), steur (<i>Acipenser sturio</i>), Siberische steur (<i>Acipenser baerii</i>), grootkopkarper (<i>Aristichthys nobilis</i>), goudvis (<i>Carassius auratus</i>), kroeskarper (<i>Carassius carassius</i>), gewone karper en koikarper (<i>Cyprinus carpio</i>), zilverkarper (<i>Hypophthalmichthys molitrix</i>), kopvoorn (<i>Leuciscus spp.</i>), blankvoorn (<i>Rutilus rutilus</i>), ruisvoorn (<i>Scardinius erythrophthalmus</i>), zeelt (<i>Tinca tinca</i>), Afrikaanse meerval (<i>Clarias gariepinus</i>), zeewolf (<i>Ictalurus spp.</i>), zwarte dwergmeerval (<i>Ameiurus melas</i>), channel-dwergmeerval (<i>Ictalurus punctatus</i>), pangasius (<i>Pangasius pangasius</i>), snoekbaars (<i>Sander lucioperca</i>), Europese meerval (<i>Silurus glanis</i>), Atlantische heilbot (<i>Hippoglossus hippoglossus</i>), bot (<i>Platichthys flesus</i>), kabeljauw (<i>Gadus morhua</i>), schelvis (<i>Melanogrammus aeglefinus</i>), Europese rivierkreeft (<i>Astacus astacus</i>), signaalkreeft (<i>Pacifastacus leniusculus</i>), rode/Chinese rivierkreeft (<i>Procambarus clarkii</i>)
Infectie met zalmanemievirus met HPR-deletie	C+D+E	Regenboogforel (<i>Oncorhynchus mykiss</i>), Atlantische zalm (<i>Salmo salar</i>), forel (<i>Salmo trutta</i>)	
Koiherpesvirusziekte	E	Gewone karper en koikarper (<i>Cyprinus carpio</i>)	Goudvis (<i>Carassius auratus</i>), graskarper (<i>Ctenopharyngodon idella</i>)
Infectie met <i>Mikrocytos mackini</i>	A+D+E	Japane oester (<i>Crassostrea gigas</i>), Noord-Amerikaanse oester (<i>Crassostrea virginica</i>), Olympia platte oester (<i>Ostrea conchaphila</i>), Europese platte oester (<i>Ostrea edulis</i>)	
Infectie met <i>Perkinsus marinus</i>	A+D+E	Japane oester (<i>Crassostrea gigas</i>), Noord-Amerikaanse oester (<i>Crassostrea virginica</i>)	Europese zeekreeft (<i>Homarus gammarus</i>), zeekrabben (<i>Brachyura spp.</i>), Australische yabby (<i>Cherax destructor</i>), reuzenriviergarnaal (<i>Macrobrachium rosenbergii</i>), langoesten (<i>Palinurus spp.</i>), fluwelen zwemkrab (<i>Portunus puber</i>), mangrovekrab (<i>Scylla serrata</i>), Indische witte garnaal (<i>Penaeus indicus</i>), kurumagarnaal (<i>Penaeus japonicus</i>), caramotegarnaal (<i>Penaeus kerathurus</i>), Pacifische blauwe garnaal (<i>Penaeus stylirostris</i>), Pacifische witte garnaal (<i>Penaeus vannamei</i>)
Infectie met <i>Bonamia exitiosa</i>	C+D+E	Australische platte oester (<i>Ostrea angasi</i>), Chileense oester (<i>Ostrea chilensis</i>), Europese platte oester (<i>Ostrea edulis</i>)	Portugese oester (<i>Crassostrea angulata</i>), Japane oester (<i>Crassostrea gigas</i>), Noord-Amerikaanse oester (<i>Crassostrea virginica</i>)

Naam van de in de lijst opgenomen ziekte	Categorie van de in de lijst opgenomen ziekte	Gevoelige soorten	Vectorsoorten
Infectie met <i>Bonamia ostreae</i>	C+D+E	Australische platte oester (<i>Ostrea angasi</i>), Chileense oester (<i>Ostrea chilensis</i>), Olympia platte oester (<i>Ostrea conchaphila</i>), Aziatische oester (<i>Ostrea denselammellosa</i>), Europese platte oester (<i>Ostrea edulis</i>), Argentijnse platte oester (<i>Ostrea puelchana</i>)	Kokkel (<i>Cerastoderma edule</i>), stomp zaagje (<i>Donax trunculus</i>), grote strandgaper (<i>Mya arenaria</i>), Amerikaanse venusschelp (<i>Mercenaria mercenaria</i>), Japanse venusschelp (<i>Meretrix lusoria</i>), geruite tapijtschelp (<i>Ruditapes decussatus</i>), Japanse tapijtschelp (<i>Ruditapes philippinarum</i>), Europese goudkleurige venusschelp (<i>Venerupis aurea</i>), kleine tapijtschelp (<i>Venerupis pullastra</i>), wrattige venusschelp (<i>Venus verrucosa</i>), grote mantel (<i>Pecten maximus</i>)
Infectie met <i>Marteilia refringens</i>	C+D+E	Australische platte oester (<i>Ostrea angasi</i>), Chileense oester (<i>Ostrea chilensis</i>), Europese platte oester (<i>Ostrea edulis</i>), Argentijnse platte oester (<i>Ostrea puelchana</i>)	Kokkel (<i>Cerastoderma edule</i>), stomp zaagje (<i>Donax trunculus</i>), grote strandgaper (<i>Mya arenaria</i>), Amerikaanse venusschelp (<i>Mercenaria mercenaria</i>), Japanse venusschelp (<i>Meretrix lusoria</i>), geruite tapijtschelp (<i>Ruditapes decussatus</i>), Japanse tapijtschelp (<i>Ruditapes philippinarum</i>), Europese goudkleurige venusschelp (<i>Venerupis aurea</i>), kleine tapijtschelp (<i>Venerupis pullastra</i>), wrattige venusschelp (<i>Venus verrucosa</i>)
Infectie met het taurasyndroom-virus	A+D+E	Noordelijke witte garnaal (<i>Penaeus setiferus</i>), Pacifische blauwe garnaal (<i>Penaeus stylirostris</i>), Pacifische witte garnaal (<i>Penaeus vannamei</i>)	Atrina-soorten (<i>Atrina spp.</i>), wulk (<i>Buccinum undatum</i>), Portugese oester (<i>Crassostrea angulata</i>), kokkel (<i>Cerastoderma edule</i>), Japanse oester (<i>Crassostrea gigas</i>), Noord-Amerikaanse oester (<i>Crassostrea virginica</i>), stomp zaagje (<i>Donax trunculus</i>), Japanse zeeoor (<i>Haliotis discus hannai</i>), gewone zeeoor (<i>Haliotis tuberculata</i>), alikruik (<i>Littorina littorea</i>), Amerikaanse venusschelp (<i>Mercenaria mercenaria</i>), Japanse venusschelp (<i>Meretrix lusoria</i>), grote strandgaper (<i>Mya arenaria</i>), mossel (<i>Mytilus edulis</i>), Middellandse Zeemossel (<i>Mytilus galloprovincialis</i>), octopus (<i>Octopus vulgaris</i>), Europese platte oester (<i>Ostrea edulis</i>), grote mantel (<i>Pecten maximus</i>), geruite tapijtschelp (<i>Ruditapes decussatus</i>), Japanse tapijtschelp (<i>Ruditapes philippinarum</i>), gewone inktvis (<i>Sepia officinalis</i>), strombussoorten (<i>Strombus spp.</i>), Europese goudkleurige venusschelp (<i>Venerupis aurea</i>), kleine tapijtschelp (<i>Venerupis pullastra</i>), wrattige venusschelp (<i>Venus verrucosa</i>), Europese zeekreeft (<i>Homarus gammarus</i>), zeekrabben (<i>Brachyura spp.</i>), Australische yabby (<i>Cherax destructor</i>), reuzenrievigarnaal (<i>Macrobrachium rosenbergii</i>), langoesten (<i>Palinurus spp.</i>), fluwelen zwemkrab (<i>Portunus puber</i>), mangrovekrab (<i>Scylla serrata</i>), Indische witte garnaal (<i>Penaeus indicus</i>), kurumagarnaal (<i>Penaeus japonicus</i>), caramotegarnaal (<i>Penaeus kerathurus</i>)

Naam van de in de lijst opgenomen ziekte	Categorie van de in de lijst opgenomen ziekte	Gevoelige soorten	Vectorsoorten
Infectie met het yellowheadvirus	A+D+E	Azteken-garnaal (<i>Penaeus aztecus</i>), noordelijke roze garnaal (<i>Penaeus duorarum</i>), kurumagarnaal (<i>Penaeus japonicus</i>), grote tijgergarnaal (<i>Penaeus monodon</i>), noordelijke witte garnaal (<i>Penaeus setiferus</i>), Pacificische blauwe garnaal (<i>Penaeus stylirostris</i>), Pacificische witte garnaal (<i>Penaeus vannamei</i>)	Atrina-soorten (<i>Atrina spp.</i>), wulk (<i>Buccinum undatum</i>), Portugese oester (<i>Crassostrea angulata</i>), kokkel (<i>Cerastoderma edule</i>), Japanse oester (<i>Crassostrea gigas</i>), Noord-Amerikaanse oester (<i>Crassostrea virginica</i>), stomp zaagje (<i>Donax trunculus</i>), Japanse zeeoor (<i>Haliotis discus hannai</i>), gewone zeeoor (<i>Haliotis tuberculata</i>), alikruik (<i>Littorina littorea</i>), Amerikaanse venusschelp (<i>Mercenaria mercenaria</i>), Japanse venusschelp (<i>Meretrix lusoria</i>), grote strandgaper (<i>Mya arenaria</i>), mossel (<i>Mytilus edulis</i>), Middellandse Zeemossel (<i>Mytilus galloprovincialis</i>), octopus (<i>Octopus vulgaris</i>), Europese platte oester (<i>Ostrea edulis</i>), grote mantel (<i>Pecten maximus</i>), geruite tapijtschelp (<i>Ruditapes decussatus</i>), Japanse tapijtschelp (<i>Ruditapes philippinarum</i>), gewone inktvis (<i>Sepia officinalis</i>), strombussoorten (<i>Strombus spp.</i>), Europese goudkleurige venusschelp (<i>Venerupis aurea</i>), kleine tapijtschelp (<i>Venerupis pullastra</i>), wrattige venusschelp (<i>Venus verrucosa</i>)
Infectie met het wittevekkensyndroomvirus	C+D+E	Alle tienpotige kreeftachtigen (orde Decapoda)	Atrina-soorten (<i>Atrina spp.</i>), wulk (<i>Buccinum undatum</i>), Portugese oester (<i>Crassostrea angulata</i>), kokkel (<i>Cerastoderma edule</i>), Japanse oester (<i>Crassostrea gigas</i>), Noord-Amerikaanse oester (<i>Crassostrea virginica</i>), stomp zaagje (<i>Donax trunculus</i>), Japanse zeeoor (<i>Haliotis discus hannai</i>), gewone zeeoor (<i>Haliotis tuberculata</i>), alikruik (<i>Littorina littorea</i>), Amerikaanse venusschelp (<i>Mercenaria mercenaria</i>), Japanse venusschelp (<i>Meretrix lusoria</i>), grote strandgaper (<i>Mya arenaria</i>), mossel (<i>Mytilus edulis</i>), Middellandse Zeemossel (<i>Mytilus galloprovincialis</i>), octopus (<i>Octopus vulgaris</i>), Europese platte oester (<i>Ostrea edulis</i>), grote mantel (<i>Pecten maximus</i>), geruite tapijtschelp (<i>Ruditapes decussatus</i>), Japanse tapijtschelp (<i>Ruditapes philippinarum</i>), gewone inktvis (<i>Sepia officinalis</i>), strombussoorten (<i>Strombus spp.</i>), Europese goudkleurige venusschelp (<i>Venerupis aurea</i>), kleine tapijtschelp (<i>Venerupis pullastra</i>), wrattige venusschelp (<i>Venus verrucosa</i>)